

Сградата на Българската народна банка

Българската народна банка (БНБ, Банката) е създадена през 1879 г. и е 13-ата по реда на създаването си централна банка в света¹. Първоначално Банката се помещава под наем в здание на ул. „Славянска“ в София, а по-късно се премества в собствена сграда на ул. „Александър I“, построена по проект на швейцарския архитект от германски произход Анри (Якоб Хайнрих) Майер. През двете десетилетия, предхождащи Балканските войни през 1912–1913 г., дейността на Банката се разраства, което поражда необходимостта от нова, по-функционална и просторна сграда. Надстрояването с два етажа на сградата на ул. „Александър I“ след Първата световна война не успява да удовлетвори тази потребност.



Снимка 1. Първата собствена сграда на БНБ, построена по проект на арх. Анри (Якоб Хайнрих) Майер
Архив на БНБ

Настоящата сграда на БНБ

Историята на настоящата сграда, намираща се на площад „Княз Александър I“ в София, започва на 29 март 1920 г., когато Управителният съвет взема решение „да се купи едно място на четири улици – цял квартал – и да се построи собствено здание на Банката, което да отговаря на нуждите за повече от 50 години напред“, като за целта се създава Фонд „Покупка място и постройка банково здание“². Предвидената сума следва да се отчислява от годишната печалба,

Части от тази статия са базирани на Architecture & Finance, *Bulletin of the European Association for Banking and Financial History*, Vol. 2, 2017.

¹ Capie, F., C. Goodhart and N. Schnadt, The development of central banking, in: Capie, F., S. Fischer, C. Goodhart and N. Schnadt (eds). *The Future of Central Banking: the Tercentenary Symposium of the Bank of England*, Cambridge University Press, 1994, p. 6.

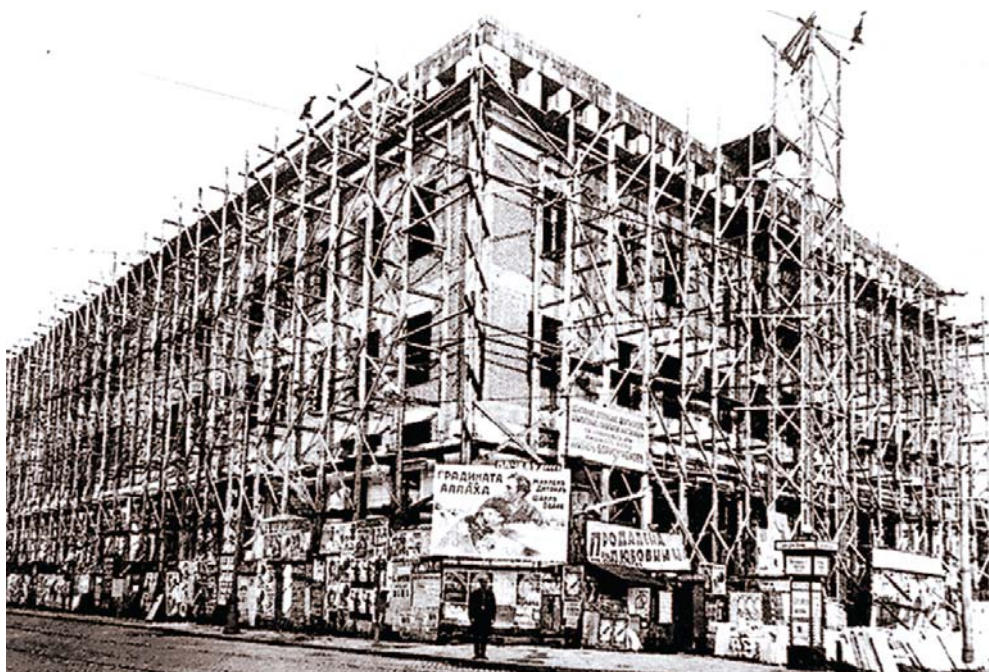
² Данни за средствата, отделени при учредяването на Фонда, както и тяхното изменение в периода на построяване на новата сграда, са налични в годишните отчети на БНБ, достъпни на интернет страницата на БНБ в рубрика „Изследвания и публикации“, подрубрика „Периодични публикации на БНБ“.

започвайки с печалбата за 1919 г. Още през следващата година във фонда са събрани повече от определените от Управителния съвет на БНБ средства. Те обаче се оказват недостатъчни и общите разходи в края на 30-те години са десетократно по-големи.

Строежът

През ноември 1933 г. Управителният съвет на БНБ приема предложение на управителя Никола Момчилов за възлагане на арх. Иван Васильов на извършване на предварително проучване, изготвяне на идеен проект на новата сграда, както и ръководство на строителните дейности. Арх. Васильов пътува до други европейски държави, за да се запознае с особеностите на сградите на техните централни банки³.

В началото на 1935 г. е проведен конкурс за изграждането на железобетонната конструкция, спечелен от акционерното дружество „Рела и Нефе“. Изкопните дейности за полагане на основите започват на 1 март същата година.



Снимка 2. Етап от строежа
Архив на БНБ

На 20 октомври 1935 г. министърът на финансите Марко Рясков (до пролетта на същата година управител на БНБ) тържествено полага основния камък на сградата, като според обичая удря три пъти с чукче върху камъка, изричайки „Да пребъде във вековете!“. На събитието присъстват министър-председателят Андрей Тошев и всички членове на Министерския съвет, а Софийският митрополит Стефан извършва обряда по освещаването съгласно православните църковни обичаи. Положена е и специална стъклена капсула със свитък с текст⁴ за събитието и с екземпляри от всички емисии монети и банкноти, издадени от Банката.

³ [Протокол № 441](#) на Управителния комитет на БНБ от 7 ноември 1933 г. относно сключване на договор с арх. Иван Васильов.

⁴ Текстът е поместен във [„Финансовъ вестникъ“](#), бр. 24, 25 октомври 1935 г.

Строежът е завършен през 1939 г., а от 1 юли 1940 г. всички дейности на Банката са преместени в новата сграда⁵.

Архитектура и екстериор

Сградата на Банката е образец на модерната архитектура от 30-те години на XX век, съчетана с класически архитектурни пропорции и елементи от Романтизма.

Проектът на архитектите Иван Васильов и Димитър Цолов впечатлява с решението си – авторите отхвърлят идеята за събаряне на сградата на Археологическия музей, който се помещава в преустроената Буюк джамия, издигната през XV век по времето на османското владичество. Те създават архитектурен комплекс с П-образна форма, в чийто отворен край е разположена средновековната османска постройка. Музеят хармонично съжителства със сградата на Банката, която е обърната към четирите посоки на света.

Архитектурният план се отличава с модерно вертикално разпределение и функционалност. Макар сградата да не изглежда висока, тя е седеметажна – четири от етажите са надземни, а три – подземни. Фасадите са облицовани с варовикови плочи (добивани от района на Враца) и са украсени със скулптурни фигури и композиции, символизиращи нейното предназначение.



Снимка 3. Северната и западната фасада
на архитектурния комплекс с настоящата сграда на БНБ
Архив на БНБ

⁵ Датата на прехвърляне на дейностите на Банката в новата сграда е посочена в [ПИСМО](#) от 8 юли 1940 г. от г-н Кирил Гунев, управляващ БНБ, до г-н Добри Божилов, министър на финансите. Информация за преместването през 1940 г. в новото банково здание е налична също така в Годишния отчет на БНБ за 1940 г., достъпен на интернет страницата на БНБ в рубрика „Изследвания и публикации“, подрубрика „Периодични публикации на БНБ“.

Северозападният ъгъл представлява кула с часовник, като същевременно друг часовник е разположен под малка кула, украсяващата западната фасада. Каменна статуя на Св. Никола, покровител на моряците, търговците и банкерите, дело на проф. Любомир Далчев, е разположена над северозападния вход. На северната фасада се намират скулптури на глави на античните богове Хермес и Деметра, символи на успеха, богатството и търговията. Над входа на източната фасада е поставен изработен от проф. Любен Димитров каменен барелеф, символизиращ силата и постоянството – два лъва, изправени един срещу друг, помежду им – дъбов лист с два жълъда, като под тях е разположена лента, върху която са изписани годините на построяване на сградата. На южната фасада, на нивото на най-горния етаж е поставена голяма скулптурна композиция, изобразяваща Хермес и Деметра, изработени от Кирил Шиваров. Под нея на нивото на улицата е разположена чешма от гранит, украсена с бронзова лъвска глава, която функционира и до днес.

Четири парадни врати на централния вход на сградата, изработени от покрит с тъмнозелена патина бронз, са украсени с мотиви от печати и монети на българските владетели от XIII век цар Иван Асен II и цар Константин Тих Асен.

Интериор

Интериорът съчетава стремежа на проектантите за усещане за простор чрез максимален достъп на естествена дневна светлина и практична функционалност на помещенията.

В мецанина, намиращ се срещу фоайето на централния вход, се намира паричният салон, чийто таван е с оберлихт. Над него, в източното и западното крило на първия етаж, както и на петия етаж в северозападната кула са разположени открити галерии (виж снимка 4). Дискретно разположено стълбище в паричния салон води до подземен обществен трезор, чието архитектурно решение, качество на материалите и изработка, са сред най-добрите за времето си. В четирите ъгъла на салона са разположени вити стълби, водещи към приземното ниво.

Многобройните стълбища и преходи между отделните зони създават усещане за простор. Редица модерни за времето си технически решения допълват функционалността на сградата – просторният обществен трезор, асансьорите с различна товароносимост, съобразена с тяхното предназначение, и извитите медни тръби на пневматичната поща.

Четири решетки на входа на паричния салон с бронзови лъвови, държащи щитове с различни мотиви, символизируют основните отрасли на българската икономика по онова време (виж снимка 5). Тези пластики са дело на проф. Михайло Парашчук, изработил също декоративните елементи на циферблата на големия часовник на южната стена на паричния салон, както и филигранните каменни решетки (*Mashrabiya*) на вътрешните прозорци към паричния салон.

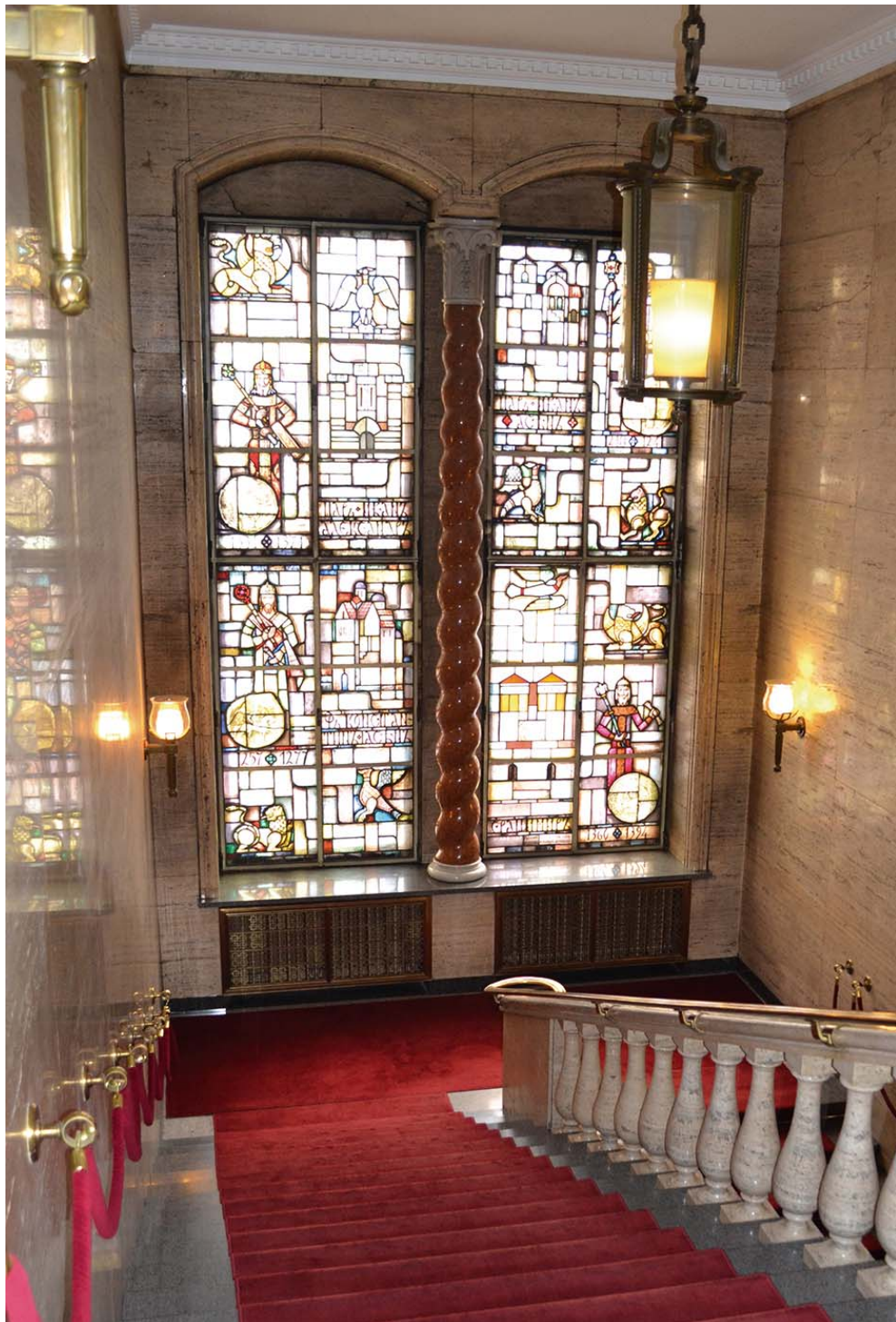


Снимка 4. Коридорът в източната галерия с портретите
на управителите на БНБ
Архив на БНБ



Снимка 5. Решетки на входа на паричния салон с бронзови лъвове
и изображения, символизиращи земеделието, търговията,
розопроизводството и индустрията.
Архив на БНБ

Сред образците на декоративно-монументалните изкуства са стъклописите в сградата на Банката. Витражът на западното стълбище, изработен от проф. Иван Пенков, представя изображения на монети, сечени по времето на Втората българска държава (XII–XIV век), както и образи на царете Иван Асен II, Константин Тих Асен, Иван Александър и Иван Срацимир, а също и някои архитектурни паметници от онази епоха.



Снимка 6. Витраж по проект на проф. Иван Пенков,
изработка „Франц Майер“, Мюнхен
Архив на БНБ



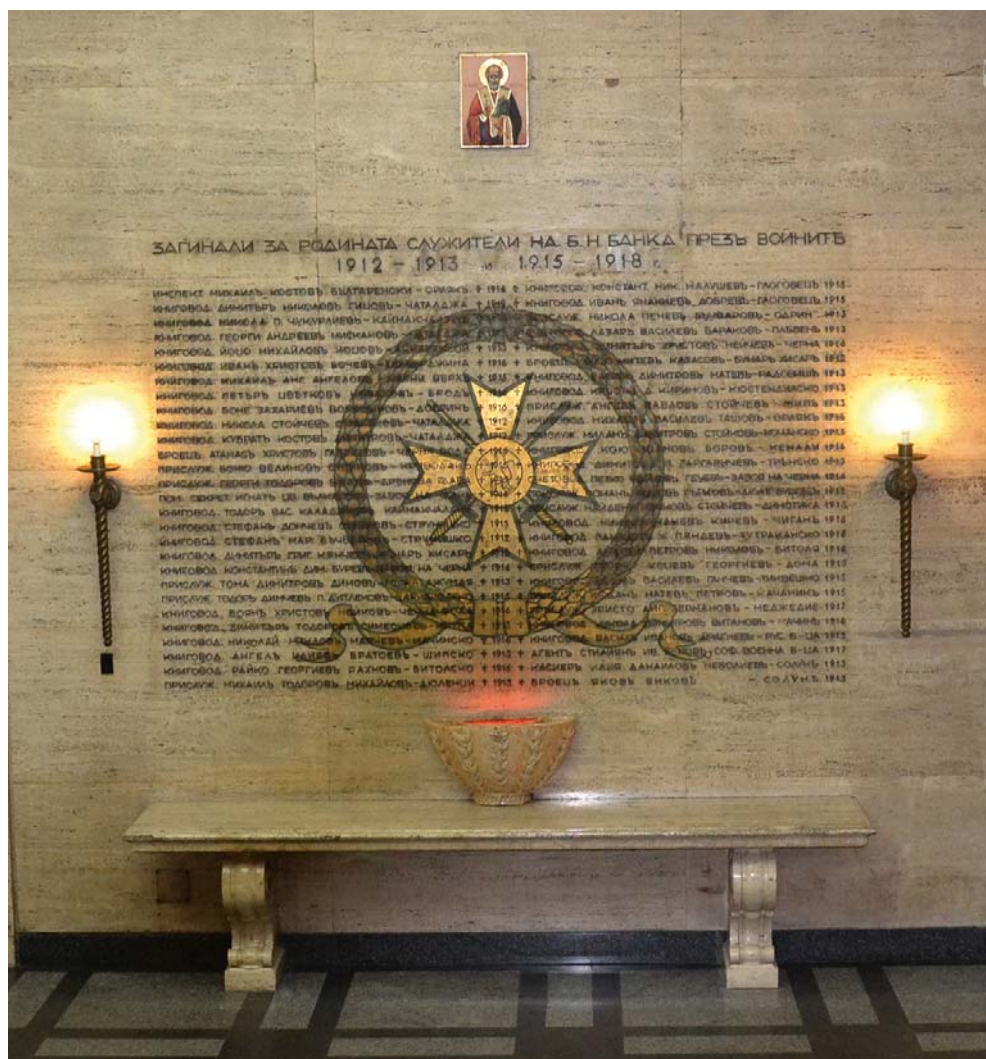
Снимка 7. Залата на Управителния съвет
Архив на БНБ

Стъклописът в Заседателната зала на Управителния съвет е с мотиви от стопанския живот на страната и е изработен от акад. Дечко Узунов. Вътрешното обзавеждане на залата, както и това в кабинета на управителя, е запазено в оригиналния си вид. И двата витража са изработени в работилницата „Франц Майер“ в Мюнхен. Стъклописът на централното стълбище е изцяло разрушен по време на бомбандировките през Втората световна война. През 2006 г. на негово място е монтиран витраж, изработен от Марин Маринов, посветен на владетелите от Първото българско царство.



Снимка 8. Кабинетът на управителя
Архив на БНБ

В сградата на Банката има обособено специалено пространство, свързано с историята на България – мемориална стена с вечен огън и имената на служителите на БНБ, загинали във войните от 1912–1913 г. и 1915–1918 г. за българското национално обединение и защита на страната.



Снимка 9. Мемориална стена с имената на служители на БНБ, загинали във войните за национално обединение и защита на България
Архив на БНБ

Художествена колекция

Както всички централни банки, БНБ от самото си основаване поддържа богата художествена колекция. Първите придобити творби са скулптурите „Слава на Труда“ на Анри Луи Левасьор, отличена по време на Салона на изящните изкуства в Париж (1882 г.), и „Детски сън“ (1916 г.) на Андрей Николов.

В колекцията са събрани произведения на десетки видни български творци. Преобладаващата част от картините и пластиките са изложени в кабинетите и залите на Банката. В галерията на източното крило, покрай кабинетите на членовете на Управителния съвет, са разположени портретите на всички управители на БНБ от основаването ѝ до днес (виж снимка 4).

Музейна сбирка

В галерията на западното крило е разположена постоянна музейна експозиция. Идеята за създаването ѝ възниква в края на 20-те години на XX век. За първи път изложба на банкноти и монети е представена в паричния салон през 1969 г., а в сегашния си вид е открита през 1999 г. във връзка с честването на 120-годишнината от основаването на БНБ.



Снимка 10. Постоянната музейна експозиция на БНБ
Архив на БНБ

Уникалната колекция представя богатството от антични и средновековни монети, открити на територията на България от V в. пр. Хр. до днес, емитираните от БНБ за целите на паричното обращение в страната монети, историята на банкнотната емисия, осъществявана от БНБ след 1885 г., и ролята на Банката при производството на националните парични знаци, управлението на паричното обращение и унищожаването на изтеглените от обращение пари.

През 1978 г. централната сграда на Българската народна банка е обявена за паметник на културата с национално значение.